कक्षा ११ को अनिवार्य नेपाली विषयको पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त विधाहरूको छनोट तथा स्तरणको अध्ययन

सीतादेवी भट्टराई

त्रि.वि.दर्ता नं २८४४-९१

दोस्रो वर्षको परीक्षा क्रमाङ्क २१८०१८६

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत,
नेपाली शिक्षा विभाग, स्नातकोत्तर
तह (एम.एड.) द्वितीय वर्षको
नेपा.शि.५९८ को
प्रयोजनार्थ
प्रस्तुत

शोधपत्र

ई. २०१४/२०७०

जनता बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली शिक्षा विभाग
इटहरी, सुनसरी

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
शिक्षाशास्त्र सङ्काय
जनता बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली शिक्षा विभाग,
इटहरी, सुनसरी ।

निर्देशकको सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, जनता बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली शिक्षा विभागअन्तर्गत एम.एड. दोस्रो वर्षकी छात्रा सीतादेवी भट्टराईले नेपा.शि.५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत **कक्षा ११ को अनिवार्य नेपाली विषयको पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त विधाहरूको छनोट तथा स्तरणको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । लगनशीलताका साथ तयार पारिएको यो शोधपत्र उपयुक्त देखिएकाले मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति २०७०/ /

____

शोधनिर्देशक
मदनराज बराल
उपप्राध्यापक
जनता बहुमुखी क्याम्पस,
इटहरी, सुनसरी
नेपाली शिक्षा विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय,
शिक्षाशास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग,
जनता बहुमुखी क्याम्पस
इटहरी, सुनसरी ।

स्वीकृति-पत्र

यस विभागकी छात्रा सीतादेवी भट्टराईले तयार पार्नुभएको **उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद्अन्तर्गत कक्षा ११ को अनिवार्य नेपाली विषयको 'सबैको नेपाली' पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त विधाहरूको छनोट तथा स्तरणको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र नेपाली शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.	**नाम, थर**	**पद**	**हस्ताक्षर**
१	उप प्रा. मदनराज बराल	विभागीय प्रमुख	....
२	....	बाह्य विशेषज्ञ	....
३	उप प्रा. मदनराज बराल	शोध निर्देशक	....

मिति : २०७० / /

कृतज्ञताज्ञापन

कुनै पनि शोध अनुसन्धान लेखन आफैँमा जटिल कार्य हो । त्यसमा पनि भाषा पाठ्यपुस्तकभित्र रहेको विधाहरूको छनोट तथा स्तरणको अध्ययन सम्बन्धी शोधलेखन ज्यादै महत्त्वपूर्ण र कठिन हुने महसुस गरिन्छ । नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तकमा रहेका विधाहरूको छनोट तथा स्तरण कार्यले पाठ्यपुस्तकलाई उत्कृष्ट बनाउने देखिन्छ । छनोट र स्तरण पाठ्यपुस्तकमा के कसरी गरिएको छ भन्ने कुरालाई प्रष्ट्याउन **कक्षा ११ को अनिवार्य नेपाली विषयको पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त विधाहरूको छनोट तथा स्तरणको अध्ययन** नामक शीर्षकमा शोध तयार गरिएको छ । प्रस्तुत शोधको शीर्षक चयन, सामग्री सङ्कलन तथा विश्लेषण गर्दा व्यस्तता हुँदाहुँदै पनि आवश्यक सहयोग, प्रेरणा र सुझाव दिई सफलताको चुचुरोमा पुऱ्याउनु हुने शोध निर्देशक श्रद्धेय गुरु मदनराज बरालप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने उप प्रा. तीर्थराज भट्टराई, प्रा.डा.टङ्कप्रसाद न्यौपानेप्रति कृतज्ञ छु ।

विविध समस्यामा पनि विचलित नभई श्रीमतीको उज्ज्वल भविष्यका लागि आफूलाई समर्पण गरिरहने आदरणीय श्रीमान् हरिप्रसाद पौडेलको योगदान मेरा लागि अविस्मरणीय रहनेछ । अध्ययनका लागि उपयुक्त वातावरण तयार गरिदिने बहिनी गीता अधिकारी, बहिनी शारदा पोखेल र छोराहरू सुधीर र सम्राटलाई धन्यवाद नदिइरहन सक्दिनँ ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्न छिटो छरितो र शुद्ध एवम् गुणस्तरीय टङ्कन कार्यमा अमूल्य सहयोग पुऱ्याइदिने नेहा कम्प्युटर सेन्टरकी रञ्जना अधिकारीलाई हार्दिक धन्यवाद दिन्छु ।

मिति २०७०/९/१९

(शोधार्थी)
सीतादेवी भट्टराई

विषयसूची

विवरण	पेज नं.
अध्याय-एक	
१. शोध परिचय	१
१.१ शोध शीर्षक	१
१.२ शोध प्रयोजन	१
१.३ समस्या कथन	१
१.४ अध्ययनका उद्देश्यहरू	१
१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.६ अध्ययनको औचित्य, महत्त्व र उपयोगिता	३
१.७ अध्ययनका सीमाहरू	४
१.८ शोधविधि	४
१.९ शोधपत्रको रूपरेखा	५
अध्याय-दुई	
२. सैद्धान्तिक परिचय	६
२.१ छनोटको सैद्धान्तिक परिचय	६
२.१.१ पाठ्यवस्तुको परिचय	६
२.१.२ पाठ्यवस्तु छनोटको परिचय	६
२.१.३ छनोटको महत्त्व र आवश्यकता	७
२.१.४ भाषापाठ्यवस्तु छनोटका प्रभावकहरू	८
२.१.४.१ बाह्य प्रभावकहरू	८
२.१.४.१.१ प्रयोजन वा उद्देश्य	९
२.१.४.१.२ तह वा स्तर	९
२.१.४.१.३ समयावधि	१०
२.१.४.१.४ विद्यालयको प्रकृति	१०
२.१.४.१.५ पाठ्यक्रमको प्रकृति	११
२.१.४.१.६ सिकारुको पूर्वक्षमता	११

२.१.४.२ आन्तरिक प्रभावकहरू १२

२.१.४.२.१ भाषिका १२

२.१.४.२.२ प्रयोजनपरक भेद १२

२.१.४.२.३ शैली १३

२.१.४.२.४ माध्यम १३

२.१.४.२.५ भाषातत्त्वहरू १३

२.१.५ पाठ्यवस्तु छनोटका आधारहरू १५

२.१.५.१ आवृत्ति १५

२.१.५.२ विस्तरण १५

२.१.५.३ प्राप्यता १५

२.१.५.४ व्यापन १६

२.१.५.४.१ परिभाषा १६

२.१.५.४.२ समावेशन १६

२.१.५.४.३ संयोजन १७

२.१.५.४.४ अर्थ विस्तारशीलता १७

२.१.५.५ मनोवैज्ञानिक/शैक्षणिक आधार १७

२.२ स्तरणको शैक्षणिक परिचय १८

२.२.१ पाठ्यवस्तु स्तरणको परिचय १८

२.२.२ भाषा पाठ्यवस्तु स्तरणको आवश्यकता र महत्त्व १९

२.२.३ स्तरणको प्रक्रिया र प्रकार २०

२.२.३.१ स्तरणको प्रक्रिया २०

२.२.३.१.१ एकीकृत प्रक्रिया २१

२.२.३.१.२ पृथकीकृत प्रक्रिया २१

२.२.३.२ स्तरणका प्रकार २२

२.२.३.२.१ रेखीय (पङ्क्तीय) स्तरण पद्धति २२

२.२.३.२.२ चक्रीय स्तरण पद्धति २३

२.२.३.३ स्तरणका प्रभावक र आधारहरू २४

२.२.३.४ छनोट र स्तरणमा फरक २४

अध्याय-तीन

३. कक्षा ११ को अनिवार्य नेपाली भाषा पाठ्यक्रमको उद्देश्य २६

३.१ पाठ्यक्रमको परिचय र परिभाषा २६

३.१.१ पाठ्यक्रमको शाब्दिक अर्थ २६

३.१.२ पाठ्यक्रमको सङ्कुचित अर्थ २६

३.१.३ पाठ्यक्रमको व्यापक अर्थ २६

३.१.४ पाठ्यक्रमको परिभाषा २६

३.२ भाषा पाठ्यक्रमको परिचय र परिभाषा २७

३.३ पाठ्यक्रम र भाषापाठ्यक्रमका प्रमुख तत्त्वहरू/अङ्गहरू २९

३.३.१ उद्देश्य २९

३.३.२ विषयवस्तु ३०

३.३.३ शिक्षण प्रक्रिया तथा विधि ३०

३.३.४ मूल्याङ्कन प्रक्रिया ३१

३.४ कक्षा ११ (२०६७) को अनिवार्य नेपाली भाषापाठ्यक्रमका उद्देश्य ३१

३.४.१ साधारण उद्देश्य ३१

३.४.२ विशिष्ट उद्देश्य ३२

३.५ कक्षा ११ (२०६७) को अनिवार्य नेपाली विषयको पाठ्यक्रम ३३

३.६ भाषा पाठ्यवस्तुको परिचय र परिभाषा ३९

३.६.१ भाषापाठ्यपुस्तकको परिचय ३९

३.६.२ भाषापाठ्यपुस्तकको परिभाषा ३९

३.६.३ भाषापाठ्यपुस्तकको प्रयोजन र महत्त्व ४०

३.६.४ भाषापाठ्यपुस्तकका विशेषताहरू ४१

३.६.५ भाषापाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको सम्बन्ध ४१

अध्याय -चार

४. छनोट तथा स्तरणका आधारमा प्रयुक्त विधाहरूको समीक्षा ४३

४.१ छनोटका आधारमा कविता विधाको समीक्षा ४३

४.२ स्तरणका आधारमा कविता विधाको समीक्षा ४४

४.३ छनोटका आधारमा कथा विधाको समीक्षा ४५

४.४ स्तरणका आधारमा कथा विधाको समीक्षा ४६
४.५ छनोटका आधारमा निबन्ध विधाको समीक्षा ४६
४.६ स्तरणका आधारमा निबन्ध विधाको समीक्षा ४८
४.७ छनोटका आधारमा रूपक विधाको समीक्षा ४९
४.८ स्तरणका आधारमा रूपक विधाको समीक्षा ५०
४.९ छनोटका आधारमा उपन्यास विधाको समीक्षा ५०
४.१० स्तरणका आधारमा उपन्यास विधाको समीक्षा ५०
४.११ छनोटका आधारमा भाषातत्त्व विधाको समीक्षा ५१
४.१२ स्तरणका आधारमा भाषातत्त्व विधाको समीक्षा ५२
४.१३ छनोटका आधारमा शब्दभण्डार विधाको समीक्षा ५३
४.१४ स्तरणका आधारमा शब्दभण्डार विधाको समीक्षा ५३

अध्याय - पाँच

५. निष्कर्ष र सुझाव ५४
५.१ निष्कर्ष ५४
५.२ सुझावहरू ५५
५.३ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शीर्षकहरू ५७
सन्दर्भसूची